

De miért veszít a Nyugat Szíriában?

Dr. Tüske Lászlónak,
baráti szeretettel

A bináris logika kudarca

Vannak legendák, melyek adott esetben száz részletnél is jobban képesek leírni a valóságot. Ilyen legenda lehet – s elnézést kérek, ha tényleg megtörtént –, miszerint a Pentagon már 1969-ben számítógépes modellezéshez fordult volna a vietnami háború várható befejezését illetően. Az akkor rendelkezésre álló legnagyobb masina szerint viszont az Egyesült Államok hadereje, tekintve a rendelkezésre álló adatokat, már rég megnyerte a vietnami háborút.

A hat évvel bekövetkezett tényleges végeredmény mindnyájunk számára jól ismert. Az amerikai intervenciók erői vereséget szenvedtek.

Ha most túllépünk azon, a kis-európai világunkban jól megszo-kott, spétreakciónak is beillő cinizmuson, hogy lám-lám, mire nem képes a szupertekhnika, talán könnyebben megtalálhatjuk a választ. A számítógép, akárcsak azóta bármelyik, beleértve ezt is, amelyen soraimat szerkesztem, a *bináris logika* elvén működik. „Fekete, fehér, igen, nem – mit vettél a pénzemen?” Nem vettünk persze semmit.

Már a második világháború során feltűnt a japánok ellen harcoló nyugati (amerikai és brit) erőknek, hogy a japán katonai logika mennyire más a nyugatinál. A legyőzött és harcképtelenné vált ellenség inkább pusztította el magát, minthogy a tán súlyos, de mégis az életben maradást jelentő hadifogságot válassza. A japán elleni hadmozdulatokat támogató szakértők erre megtalálták a választ: a japán katonai becsülettel nem fért össze az önként vállalt hadifogság ténye.

Nem működtek tehát azok a kulturális beidegződések, amelyek a nyugati hadvezetés számára evidenciának tűntek.

Szíriáról szólva

Szíriáról szólva természetesen nem beszélhetünk a japán becsületkódex sajátosságairól. Arról azonban igen, hogy a tájainknál megszo-kotthoz képest gyökeresen más társadalmi beidegződés működik e tájakon.

Kiindulópontunk az volt, hogy Szíriában adott egy önmagát túléltnak látszó, elavult diktatórikus rezsim, s mi sem látszott könnyebbnek annál, hogy az „arab tavasz” hullámain eltakarítsák ennek maradványait. Tekintve, hogy korábban Tunéziában, Líbiában és más országokban a bukott diktátorok uralma elégett gyufaszálként vált semmivé, tán logikusnak tűnt Szíriáról is ezt feltételezni.

A bináris logika képlete egyszerű volt: Ha adva van egy diktatórikus rezsim, amellyel szemben akadnak fellépni hajlandó „másként gondolkodók”, akkor némi segítségnyújtással őket lehet, demokratikus legitimációval, a hatalomba juttatni.

„Meghalt a cselszövő...”

Aki kis-európai tájainkon él, s negyvenéves tán már el is múlt, bizonyosan emlékszik a „rendszerátváltások” éveire. A képlet egyszerű volt. Adott lévén egy, leginkább külhatalmak által beültetett diktatúra, elegendő volt kívárni annak meggyengülését, s felkínálni népüknek azokat a szabadságokat, amelyet a tőlük nyugatra élő nemzetek élveztek. Tömegével siettek is az önmaguk által magasra emelt zászlók alá. Pusztult a rossz, győzött a jó, diadalmaskodott a bináris politikai logika. Ezt akkor is megtapasztalt igazságnak vehetjük, ha később az új győztesek között rögvést kitört a rivalizálás. Ezt a rivalizálást azonban az új rendszerek kezelni tudták.

Ennek oka az volt, hogy e tájon léteztek azok a *mentális és institucionális* feltételek, melyek egy modern nyugati állam működését lehetővé teszik. Ezek tájainkon már a felvilágosodással a közgondolkodás szerves részeivé váltak. A leendő Kis-Európát létrehozó, s gyakran igazságtalan versailles-i békerendszer nyomán az új kisnemzeti államok eleve rákényszerültek arra, hogy ezeket az elemeket a maguk elvi identitásának részévé tegyék. Még akkor is, ha tudjuk, hogy a rendszer bizony billegett, ballagott. Ezek nagy részét még az újabb, szovjet típusú állami berendezkedések sem voltak képesek kiiktatni, legfeljebb – a filozófia nyelvén szólva – zárójelbe tették, illetve jelentéktelen formalitássá degradálták őket. Vesztükre. A fájó hiányuk, illetve a hiány okozta sebek begyógyításának kísérlete teremtette ugyanis meg az őket felváltó új hatalmi konstrukciók legitimitását.

De mi van, ha nincs a Nap?

Wa-lau lá aš-šamsa – ezzel a mondattal tanítják az irreális feltételes mondat szerkesztésére a világon azokat, akik a nyugati kultúra háttérében veselkednek neki az arab nyelv sok fáradságot igénylő tanulmányozásának. Óhatatlanul is ez a példamondat jut eszébe annak, aki meghatározott háttérismeretekkel a mai közel- és közép-keleti államiság kérdéseivel kíván foglalkozni. Amikor a nyugati koloniális hatalom megteremtette a mai Közel-Keletet, nem ritkán szinte eleve le is írta politikai mintáit, elfeledkezett arról, hogy az új nemzetközi jogalanyok formálisan betagozódnak ugyan a nyugati minták által meghatározott rendszerbe, azonban éppen annak – tájainkon jól ismert – alapjai nem jelentek meg soha történelmükben. Egyetlen kivételként éppen a ma oly sok oldalról támadott Törökországot említhetjük. Ebben az országban Már Kemál Atatürk országalapító munkája előtt megjelentek ugyanis a nyugati politikai gondolkodás elemei. Más országokban legfeljebb csak a politikai jelszavak, nacionalizmus, szocializmus, forradalmiság szintjén jelentek meg. A létrehozott intézmények kívülről megfeleltek ugyan a nyugati mintáknak, de tipikusan az *alap nélküli felépítmény* képét mutatták.

BADIE, B., *Les deux Etats. Pouvoirs et société en Occident et en terre d'Islam*, Paris, 1983.; BADIE, B., *L'État importé: Essai sur l'occidentalisation de l'ordre politique*, Paris, 1992.; ZUBAIDA, S.: *Islam, The People and the State: Essays on Political Ideas and movements in the Middle East*, London–New York, 1993.

Mi volt a Nap alatt

A valóságban általában olyan felülről vezényelt, „kupolás” modernizációs folyamatok jöttek létre, amelyek fő támogatói az értelmiség, a tisztikar és a hivatalnoki réteg voltak. Az így létrejött rendszerre tökéletesen illenek Bertrand Badie szavai – „importélt államiság”. Ezt egészítette ki az a *neopatrimoniális rendszer*, amelynek csúcán egy vezér (*zaím*), illetve a hozzá a hagyományos iszlám legitimáció, a kölcsönös hűség (*mubája'a*) által kötődő elitiek kiegyezése álltak.¹ A vezér egyik feladata éppen a közösség-, illetve nemzetépítés volt, melyhez kapcsolódó (gyakran bárgyú) gondolatait, Mao elvtárs Vörös könyvecskéjéhez hasonlóan maga is közzé tette. Így jött létre a *Zöld Könyv* (Kadhafi) vagy éppen a *Ruhnáma*, a „Főtürkmen” (*Türkmenbaşy*) Saparmurat Nijazow munkája. Természetesen, ezekre a szellemi excesszusokra nem volt szükség azokban az esetekben, amelyekben az adott állami egység közössége már korábban konszolidálódott.

Ebben a rendszerben működött parlament is, ennek szerepe viszont nem a tényleges kormányzás, netán törvényhozás volt, hanem a tagjai által képviselt közösségeknek a vezető iránti hűségét fejezték ki. A kormányzás művészete pedig a vezető, illetve az egyes közösségek, illetve elitiek közötti alkalmi (forisztikus) alkuk megkötésében merült ki. Ez pedig nem volt könnyű feladat. A hatalom kontrollját pedig az imaginárius nemzet érdekei, illetve a vallás igazságai jelentették. Éppen ezért fordulhatott elő, hogy számos feltörekvő politikai erő a *demokrácia* jelszavai helyett a *teokrácia* igényével kampányolhatott.

Kudarcunk Szíriában

A Nyugat szíriai kudarcának alapját az a félreértés jelentette, hogy feltételezte, Szíriában éppen úgy létezik valamiféle, önszerveződésre képes, az egész országot behálózó politikai közösség, akárcsak a nyugati féltekén. Ilyesmiről pedig szó sem volt. A rezsimmel elégedetlen erők képtelenek voltak magukat egyfajta, az egész társadalmat képviselni képes, autonóm erővé formálni, ehelyett vallási, illetve partikuláris érdekeket képviseltek, s képviselnek ma is. Elfelejtkeztek arról is, hogy az általuk képviselt érdekek és értékek aligha lesznek képesek egy olyan, etnikai, törzsi, felekezeti mozgalmat egyesíteni, amelyet a mai Szíria jelent. A szíriai rezsim éppen ebből meríti erejét. Vannak közvetlen támogatói (alevíták, keresztények, mérsékelt szunniták, drúzok), de igen gyakran elegendő csak arra hivatkozni, hogy az általa képviselt diktatórikus rezsim még mindig megbízhatóbb megoldás egy szunnita rezsimnél – vagy éppen az „Iszlám Állam” terrorizmusánál. Ez a kitartása viszont eredménnyel járt.

*

Azzal, hogy nem sikerült az Aszad-rezsimet elsöpörnie, a Nyugat veszített Szíriában. E vereségnek azonban hosszabb távú következményei is várhatók. Az Európát elárasztó menekültáradat mellett a nyugati politika és ideológiai szavahihetősége vált kérdésessé.

Cím nélkül, tájbeavatkozás, 2002, Székelykál falu határában, Erdély, Románia

